Sjekkliste for eigenrevisjon

10 HELSE, MILJØ OG SIKKERHEIT

© Stiftelsen Norsk Mat
Versjon 2021.7

Spørsmål som krever dokumentasjon vises med symbolet

Svar		
Ja	Nei	Ikke aktuelt

HMS er å ta vare på di eiga og andres helse og sikkerheit.

Arbeidsmiljølova krev at alle skal ha eit fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Sjekkliste HMS i KSL oppfyller krava som gjeld for norske gardsbruk. HMS dreier seg om å ta vare på:

- arbeidsmiljøet
- det ytre miljøet
- materielle verdiar
- sikkerheit i samband med sal av tenester og produkt

10.1 MÅL OG ORGANISERING

10.1.1 Har du sett deg mål for arbeid med helse, miljø og sikkerheit (HMS) på garden?

Internkontrollforskrifta krev at du som bonde set deg eigne mål for arbeid med helse, miljø og sikkerheit på garden. I tillegg skal du føre opp kven som er hovudansvarleg for HMS-arbeidet, og eventuelt om det er fleire som har ansvar for delar av drifta.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Internkontrollforskriften	Lovkrav

10.1.2 Har du eit system for å registrere og følgje opp eventuelle avvik i arbeidet på garden?

Arbeidsmiljølova pålegg alle som har tilsette, å ha eit system for å registrere og følgje opp avvik frå denne lova med tilhøyrande forskrifter. Dette kan ein gjere på ulike måtar. Ein kan til dømes bruke eigne skjema, eller ein kan ha ei hugseliste for retting av småfeil hengjande på pauserom e.l. Kva som passar, kjem an på kor stor verksemda er.

§ Krav

Internkontrollforskriften	Lovkrav

10.2 VERNERUNDE

10.2.1 Er golv og gangareal sklisikre og frie for hindringar, så langt det er råd?

Golv eller underlag skal vere skli- og snublesikkert. Hald golv og gangareal tørre og ryddige. På område der det ikkje er råd å unngå at overflata er glatt, må ein ta ekstra omsyn. Vel rett fottøy og ta nødvendige forholdsreglar. Nivåskilnader i golv skal vere godt markerte og opplyste. Hald gangvegar så slette og jamne som råd for å unngå snubling, og strø når det trengst.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.2.2 Er område med fallfare sikra med rekkverk, luker e.l.?

Rekkverk
Golv, plattformer, trapper, gangbaner o.l. skal ha rekkverk når det er fare for at folk eller gjenstandar kan dette ned. Vurder å sikre rekkverket mot klatring der det fer born. Slik sikring kan til dømes vere finmaska netting eller loddrette spiler med maks 2 cm lysopning, og avrunda handlist som gjer balansering vanskeleg. Høgda på rekkverket skal vere minst 1 meter. Rekkverket skal ikkje ha så store opningar at det er fare for at folk kan dette igjennom. Dersom du bruker vassrette lister som fallsikring, skal det vere minst éi knelist

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

midt mellom handlista og golvet eller fotlista.

Der det er ferdsel og det er mogleg å dette meir enn 2 meter, skal det alltid vere rekkverk eller andre vernetiltak.

Lemmar, luker og overdekking
Lemmar og lok bør vere lett handterlege, og dei bør vere hengsla, slik at dei ikkje blir flytte på. Golvet rundt ei lukeopning bør vere sklisikkert, og lukekanten bør merkast med varselfarge. I tillegg bør opninga ha ein 1,5 cm høg kant som kan stoppe ein fot som glir mot opninga.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
KSL - Skjema for vernerunde	Bransjekrav

10.2.3 Er trapper, stigar og leiderar i forskriftsmessig stand og brukte og sikra i samsvar med regelverket?

Trapper
Trapper skal vere lette å gå i, ha jamn stigning og ha god handlist på begge sider. Ei trapp som inngår i ein rømmingsveg, skal vere så brei at det er lett å bruke henne til rømming.

Stigar og leiderar
Ein leider er fastmontert, i motsetning til ein stige, som er laus og flyttbar. Leiderar over 3,5 meter skal ha fallsikring. Lange leiderar skal ha kvileplan. Fall frå stigar og leiderar kan førebyggjast med ulike innretningar, til dømes ryggbøyle, tau eller føringsskinne med fallsikring. Stigar skal vere sikra mot å skli eller velte. Dei skal rekkje minst 1 meter over tak eller avsats, dersom det ikkje er noko anna å halde seg fast i.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.2.4 Er låvebru, silo, køyrebruer, lasterampar o.l. sikra mot utforkøyring?

Sikring av silo
For å hindre at du køyrer ned i siloen eller utfor låvebrua, lasterampen e.l., er det viktig å ha ein stoppekant. Han må vere solid utført og vere 30 cm eller høgare, avhengig av kor store hjul det er på køyretøyet som blir brukt. Toppen av siloen skal vere sikra med eit minst 1 meter høgt rekkverk eller liknande. Opningar rundt og mellom siloar skal vere sikra med rekkverk, tett golv eller liknande. Plansiloar som er utforma slik at det er fare for fall, bør ha rekkverk langs ende- og sideveggar.

Skrensekant og rekkverk på låvebru
Låvebrua skal ha skrensekant for køyretøy (tilrådd høgd 60 cm) med rekkverk som når 1 meter over brudekket. Skrensekanten skal vere solid utført og bør gå heilt ned til enden av brua.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.2.5

Er dammar og kummar (inkl gjødselkummar) sikra på ein forsvarleg måte?

Brønnar og kummar skal vere sikra med lok eller overbygg. Lemmar og lok bør vere så tunge at born ikkje kan opne dei, og eventuelt hengsla, slik at dei ikkje blir flytte på.

Gjerde rundt dammar nær hus bør gå heilt ned til marka, vere minst 1,50 meter høge og ha solid fundament. Portar og grinder må ha solid lås eller anna lukkeinnretning. Gjerde med port eller grind må vere laga av solide materiale og vere så tette at born ikkje kan kome gjennom dei. Overdekking, overbygning, lok, lås og gjerde med port eller grind skal holdast

i forsvarleg stand.

Gjødselkummar med veggar som når mindre enn 1,5 meter over terrenget, og alle gjødseldammar, skal ha gjerde, og den samla høgda frå terrenget til toppen av gjerdet skal vere minst 1,5 meter. Kumveggar som når meir enn 1,5 meter over terrenget, skal ha ein klatreavvisar på toppen.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Forskrift om gjødselvarer	Lovkrav

10.2.6 Er det gjort tiltak for å hindre skadar frå gjenstandar som kan dette ned eller velte?

Fall eller fallande/veltande gjenstandar er årsak til mange skadar og dødsulykker i landbruket. Under nemner vi nokre område du bør vere merksam på. Legg særleg vekt på dette området dersom det er born på garden.

Reiskapar, dekk, pallar, rundballar, storsekkar, taljer, frontlastar m.m. skal sikrast mot å dette, velte eller rase saman. I område der folk ferdast, må det sikrast mot ras frå tak.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.2.7 Har alle traktorar og mobile arbeidsmaskiner som kan velte under bruk, montert setebelte?

Som drivar av garden har du ansvar for at det tekniske utstyret er forsvarleg verna og konstruert. Traktoren er den maskina som er årsak til flest skadar og ulykker. Bruk av setebelte kan vere avgjerande for korleis det går ved velt og utforkøyring. Kravet om setebelte gjeld alle typar mobile arbeidsmaskiner som har risiko for å velte.

Forskrift om utførelse av arbeid § 19-4 *Farer ved velting* gjev utfyllande reglar om korleis mobilt arbeidsutstyr skal sikrast mot velteulykker. I teksten under gjev vi att heile paragrafteksten.

§ 19-4. *Farer ved velting*
Mobilt arbeidsutstyr som kan velte under bruk og som har plass for fører eller arbeidstakere skal ha:

a) enten en vernekonstruksjon som sikrer at utstyret ikke velter mer enn en kvart omdreining, eller
b) en konstruksjon som gir tilstrekkelig rom omkring føreren og de arbeidstakere som befinner seg på
arbeidsutstyret, dersom veltebevegelsen kan fortsette mer enn en kvart omdreining, eller
c) en annen innretning med tilsvarende virkning.

Vernekonstruksjonene kan være en integrert del av arbeidsutstyret.

Vernekonstruksjoner kreves ikke når arbeidsutstyret er stabilisert under driften, eller dersom utformingen gjør velt umulig.

Dersom det er fare for at en arbeidstaker som befinner seg på arbeidsutstyret, skal kunne bli klemt mellom deler av arbeidsutstyret og bakken ved velt, skal det finnes en fastspenningsinnretning for disse arbeidstakerne.

Løfte- og stablevogner som fører med seg én eller flere arbeidstakere, skal ha:
a) en konstruksjon som hindrer velt, eller
b) et veltesikkert vern, eller
c) en konstruksjon som sikrer at det forblir en tilstrekkelig klaring for arbeidstakerne mellom bakken og utstyret dersom løfte- og stablevognen velter, eller
d) en konstruksjon som spenner arbeidstakerne fast til førersetet og derved hindrer at de blir knust mellom bakken og deler av løfte- og stablevognen ved velt.

Traktor skal være utstyrt med typegodkjent førervern (førerhus eller verneramme) som

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

beskytter føreren ved velt og steiling.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.2.8 Er verneinnretningar på traktorar, maskiner og reiskapar på plass og i orden?

Kraftuttak på traktorar og maskiner, og kraftinntak på reiskapar, skal vere skjerma med eit fast vern. Kraftoverføringsakslar skal skjermast med eit røyrvern. Reimar, kjeder, tannhjul, transportskruar og andre rørlege delar skal utstyrast med vern.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.2.9 Har gjødselkummar innvendig stige eller anna redningsinnretning?

Kummen skal utstyrast med innvendige stigtrinn eller andre redningsinnretningar

§ Krav

Forskrift om gjødselvarer	Lovkrav

10.3 RISIKOVURDERING

10.3.1

Har du dokumentasjon på risikovurdering av farlege arbeidsoppgåver på garden? (sjå eksemplar i rettleiaren)

Risikovurdering skal gjerast for dei oppgåvene som utgjer ein reell fare for skade. Kva som kan gå galt, kva ein kan gjera for å hindre at det går galt og korleis ein kan redusere konsekvens dersom noko går galt - det er 3 spørsmål du kan bruke når du vurderer risiko. Bruk gjerne skjema som ligg bak knappen "Krav".

Eksempel på område som må risikovurderast:

- arbeid i høgda
- brannfare ved varme arbeid

10.3.2

Har du rutinar for å avdekkje moglege farar ved bruk av ulike typar maskinar og reiskapar?

Eksempel på maskinar og reiskap som krev ei grundig risikovurdering er rundballepresse, treskar, silorivar, fôrmiksar og andre tekniske innretninger som har stor fare for skade på person og materiell.

Vernerunden skal avdekkje kva reiskapar du må vere særskilt obs på med tanke på sikkerheit.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.3.3 Er det lagt til rette for å handtere dyr på ein sikker måte slik at ein unngår ulykker?

Husdyr er den direkte årsaka til flest personskadar i landbruket. Vanlege skadeårsaker er stanging, klemming, biting og trakking. I samband med husdyrhald skjer det dessutan mange ulykker som er utløyste av andre tilhøve enn dyra sjølve. Glatte golv og «snublefeller» ute og inne er viktige utløysande faktorar. Dei tre farlegaste arbeidsoperasjonane er flytting av dyr, fôring og mjølking.

Husdyrhaldforskriftene gjev råd om korleis ein bør leggje til rette for flytting av dyra frå fjøs til transportbil. Tilpassa drivgangar, utgangar og rampar på utsida er gode tiltak. De må passe ekstra godt på når de handterer oksar, og kyr som nyleg har kalva.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Dette er nokre av dei viktige tiltaka når ein skal handtere husdyr:
• Venn dyra i ung alder til å vere i kontakt med folk.
• Ta omsyn til reaksjonsmønstera til dyra.
• Følg faste og gode rutinar.
• Instruer avløysarar om dyra dine og om arbeidsrutinar.
• Planlegg, i den grad det er mogleg, å flytte dyr slik at det er minst to personar til stades.
• Planlegg drivgangar og enkle flytterutinar ved nybygging og ombygging.
• Bruk sparkebøyle på kua når det er nødvendig.
• Sjå etter og planlegg rømmingsvegar slik at du heile tida har moglegheit til å kome deg vekk frå farlege situasjonar.

Når du skal vurdere faremoment, kan det vere god hjelp i skjemaa for risikovurdering og sikker jobb-analyse på **ksl.**

10.3.4 Har du vurdert risikoen ved å bruke kjemikalium?

Risikovurdering
Når du skal vurdere risikoen ved kjemikaliebruk, skal du dokumentere kva for kjemikalium som finst på garden, og korleis dei blir brukte, og du skal vurdere kva risiko dei utgjer for helse, miljø og sikkerheit. Risikovurderinga skal vere skriftleg.

Ifølgje *forskrift om utførelse av arbeid* omfattar omgrepet kjemikalium eit svært stort spekter av stoff og samband. Det dreier seg om gassar, om faste og flytande stoff og om alle typar kjemiske samband eller stoff som blir frigjorde under ein arbeidsprosess.

Du skal velje produkt og arbeidsmetodar som gjev minst mogleg risiko. Som drivar av garden har du ansvar for å unngå forureining i form av røyk, støv, gass o.l. eller redusere det så mykje som mogleg. Hugs at born òg treng vern mot støv, gass og støy! Der det ikkje finst tilpassa verneutstyr for born, må born haldast utanfor det utsette området.

Det er mange vanlege stoff som ein kanskje ikkje tenkjer på som kjemikalium, til dømes bensin, diesel og mineralgjødsel. På ein gard kan det også i mange tilfelle bli frigjort gassar i arbeidsprosessar, slik som silogass, gjødselgass og sveiserøyk.

Hjelpeskjema for risikovurdering av kjemisk helsefare finn du ved å klikke på knappen "Krav" eller på **ksl.no**.

Kreftframkallande og arveskadelege stoff
Alle som arbeider med kreftframkallande og arveskadelege stoff, skal vere kjende med farane. Som arbeidsgjevar har du plikt til å informere om farane før dei tilsette tek stoffa i bruk.

Gravide og ammande må ikkje arbeide med slike stoff dersom risikovurderinga viser at arbeidet kan skade fosteret eller ungen. Det er forbode for born og ungdom under 18 år å arbeide med desse stoffa.

Område der de bruker kreftframkallande stoff, må merkast. Sjå til at ingen et, drikk eller røykjer i arbeidslokala eller medan midla blir brukte. Private klede og arbeidsklede skal haldast frå kvarandre, og det skal vere råd å vaske seg på eller tett attmed arbeidsstaden.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.4 MAKSINAR OG REISKAPAR

10.4.1 Blir service og vedlikehald utført jamleg og i tråd med instruksjonsboka/brukarmanualen for den enkelte maskina?

Vedlikehald omfattar både førebyggjande og korrigerande vedlikehald. Ei forklaring av dei to formene for vedlikehald finn du hos arbeidstilsynet.no.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Vedlikehaldet skal utførast på ein sikker måte
Som hovudregel skal det berre vere råd å utføre vedlikehaldsarbeid når arbeidsutstyret er stansa og energitilførselen er kopla ifrå. Vedlikehald skal utførast på ein sikker måte, med bruk av eigna verktøy og verneutstyr. Speglar, lys, setebelte og bremser skal ettersest jamleg.

Vedlikehaldet skal dokumenterast i ei enkel servicebok
Når ein har gjort vedlikehald, skal ein dokumentere det i ei enkel servicebok der ein skriv dato og kva arbeid som er gjort.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav
Sikkert vedlikehold	Bransjekrav
Sjekkliste maskiner	Informasjon

10.4.2 Har de rutinar på garden som sikrar at setebelte blir brukt slik det står i forskrifta?

Traktor skal vere utstyrt med typegodkjent førarvern (førarhus eller verneramme) som vernar føraren ved velt og steiling. Setebelte skal brukast under køyring. Påbodet om bruk av setebelte gjeld likevel ikkje under køyring i låg fart der føraren med korte mellomrom må ut av setet, når bruken av setebeltet i seg sjølv medfører større risiko for skade, eller når det heilt klart er unødvendig.

§ Krav

Kjøretøyforskriften	Lovkrav
Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.4.3 Er utstyr som krev det, kontrollert og sertifisert i tråd med forskriftene?

Nokre typar arbeidsutstyr skal med visse mellomrom kontrollerast av ei sakunnig verksemd. Dette gjeld mellom anna

- silotalje (eller annan løftereiskap)
- truck
- masseforflyttingsmaskin (minilastar o.l.) med større effekt enn 15 kW (20,4 hk)
- løfte- og stablevogner
- kran for løft av storsekk på såmaskin
- funksjonstest av åkersprøyte (ein del av sjekkliste 1 *Generelle krav til garden*)

Skinnegangar til fôringsvogner blir ikkje rekna som trallebaner, så det krevst ikkje sakkunnig kontroll av dei, men dei skal følgjast opp med dokumentert periodisk kontroll.

Oversikt over sertifiseringsorgan for utstyr finn du på **sert555.no**.

§ Krav

Samarbeids Gruppen for Sertifiseringsorganer	Bransjekrav
Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav
Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.5 ARBEIDSMILJØ

10.5.1

Gjennomfører du tiltak for å sikre at arbeidsplassen ikkje medfører auka fare for helseskade? Sjå viktig punkt du må ta omsyn til i rettleiar.

Støy
Tiltaksgrensa for jamn støy over ein arbeidsdag er 80 dB(A). Det betyr at ved støy på dette nivået og høgare skal det setjast i verk vernetiltak. Viss du ikkje kan redusere støyen, må du verne deg med høyrselvern.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Vibrasjoner
Vibrasjonar frå traktorar, maskiner og handverktøy kan over tid gje skadar. Til lengre eksponering og sterkare vibrasjon, til større risiko for skadar på musklar og nervar. Viss ein kan, bør ein ta pausar eller fordele denne typen påkjenning over tid.

Belastningslidingar
Belastningslidingar er den hyppigaste årsaka til uførleik i landbruket. Difor er det derfor viktig å leggje vekt på dei ergonomiske arbeidstilhøva. Kroppen treng rørsle og belastning, men han blir skadd viss belastninga blir for stor.

Belysning
Arbeidslokale og arbeidsplassar skal vere utforma og innreidde slik at dei har godt nok lys med tanke på sikkerheita og helsa til arbeidstakarane.

Støv
Bruk støvmaske ved støvutsette arbeidsoperasjonar. Støvmasker er merkte etter filtreringsevna. I landbruket er det viktig at ein bruker masker med merking P2 eller P3. Oversikt over filtertypar finn du på **arbeidstilsynet.no**.

Ventilasjon
Når ein arbeider i innestengde lokale, er det viktig å ha god nok ventilasjon. Arbeidet ein utfører, og utstyret ein bruker, vil avgjere kva som er godt nok.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav
Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.5.2 Har de rutinar på garden for bruk av, opplæring om, oppbevaring av, vedlikehald og reparasjon av eller utskifting av verneutstyret?

Som drivar av garden har du ansvar for at dei som arbeider der, bruker personleg verneutstyr når det er den einaste måten å verne liv og helse på.

For at ein skal vere verna best mogleg, er det viktig med rett og tilpassa verneutstyr. Det er viktig å vere nøyen med oppbevaring av, ettersyn med og kontroll av verneutstyret, slik at det ikkje gjev falsk tryggleik.

Kva som er rett personleg verneutstyr, må vurderast i kvart enkelt tilfelle, men det kan dreie seg om spikarsole og ståltupp i sko, verneinnlegg i klede, hanskar, hjelm, og andedråtts- og høyrselvern.

Kva som er rett verneutstyr, står i punkt 8 i sikkerheitsdatabladet når det gjeld kjemikalium, og i bruksrettleiinga når det gjeld teknisk utstyr.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.5.3 Har du tilgang til sikkerheitsdatablad for alle kjemikalium som blir brukte på garden?

Alle verksemder skal ha stoffkartotek med sikkerheitsdatablad for helsefarlege og brann- og eksplosjonsfarlege stoff (til dømes plantevernmiddel, olje og vaskemiddel). Sikkerheitsdatabladet skal vere tilgjengeleg der kjemikalia blir lagra, og der dei blir brukte.

Stoffkartoteket kan vere elektronisk og/eller i papirutgåve, og det skal vere bygd opp slik at det er lett å søkje fram informasjon om det enkelte kjemikaliet.

Leverandørar av kjemikalium har plikt til å skaffe til vegar sikkerheitsdatablad.

Sikkerheitsdatablada gjev informasjon om behandlingsmåte og førstehjelp

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Sikkerheitsdatabladet inneheld livsviktige opplysningar for lege og sjukehus. Ha sikkerheitsdatablada tilgjengelege, slik at helsepersonell og hjelpemannskap fort kan finne opplysningar om behandlingsmåte. Sikkerheitsdatabladet inneheld også instruksar om nødvendig førstehjelp som ein kan utføre utan medisinsk kompetanse eller avansert utstyr.

Mellomlagringskanner skal ha etikettar med informasjon som svarer til den på originalemballasjen.

Informasjonen på sikkerheitsdatabladet er viktig for vurdering av arbeidsmiljø og risiko
Sikkerheitsdatablad er systematisk oppbygde. Dei inneheld 16 punkt som alltid står i same rekkjefølgd. Det er bestemte opplysningar som skal stå i kvart punkt. Punkt 2, 4, 7, 8 og 11 er særleg viktige å ta omsyn til når ein skal vurdere arbeidsmiljø og risiko:

Punkt 2 – Viktigaste faremoment: Dette er «konklusjonen» på databladet, der det står kva faremoment som er knytte til stoffet når det gjelder helse, brann og miljø. Her står det kva for faremerke som skal stå på emballasjen.

Punkt 4 – Førstehjelpstiltak: Her står det opplysningar om førstehjelpstiltak. Tiltaka skal vere forklarte slik at ein kan forstå dei utan spesiell opplæring, og ein skal kunne gjere dei utan avansert utstyr.

Punkt 7 – Handtering og lagring: Her står det kva eigenskapar og farar som er knytte til stoffet. I tillegg inneheld punktet rettleiing i korleis ein skal handtere og lagre stoffet.

Punkt 8 – Eksponeringskontroll og personleg verneutstyr: Her står det korleis ein skal førebyggje skadar, og kva verneutstyr ein må bruke, dersom dette er nødvendig.

Punkt 11 – Helsefareopplysningar (toksikologiske opplysningar): Dette punktet gjev opplysningar om korleis stoffet blir teke opp i kroppen. Det fortel også kva verknad kjemikaliet har, både ved akutt og ved gjenteken eksponering. Dette punktet er utarbeidd med tanke på bedriftshelseteneste og medisinsk personell.

Punkt 10 – Stabilitet og reaktivitet: Dette punktet gjev opplysningar om moglegheita for at det kan skje farlege reaksjonar.

Punkt 13 og 14 gjev opplysningar om høvesvis avfallshandtering og transport.

Ein av grunnane til at sikkerheitsdatablada er så omfattande, er at dei er verktøy for både småbedrifter og store industriføretak – også slike som lagar eigne blandingar. Sikkerheitsdatablada skal gje viktige opplysningar mellom anna om transport og lagring, og om stoff som er sette saman av fleire komponentar. Som bonde treng du ikkje all denne informasjonen, men for brannmannskap og helsepersonell er dette avgjerande. Difor skal heile sikkerheitsdatabladet finnast der kjemikaliet blir brukt – og det skal vere lett tilgjengeleg for
alle.

Giftinformasjon
Informasjon om giftstoff får du på telefon 22 59 13 00. Dette nummeret bør du lagre på telefonen slik at du finn det raskt i ei krise.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.5.4 Har alle på garden kjennskap til kvar dei finn sikkerheitsdatablada til kjemikalia på garden?

Alle verksemder skal ha stoffkartotek med sikkerheitsdatablad for helsefarlege og brann- og eksplosjonsfarlege stoff (til dømes plantevernmiddel, olje og vaskemiddel). Sikkerheitsdatabladet skal vere tilgjengeleg der kjemikalia blir lagra, og der dei blir brukte.

Stoffkartoteket kan vere elektronisk og/eller i papirutgåve, og det skal vere bygd opp slik at det er lett å søkje fram informasjon om det enkelte kjemikaliet.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Leverandørar av kjemikalium har plikt til å skaffe til vegar sikkerheitsdatablad.

Sikkerheitsdatablada gjev informasjon om behandlingsmåte og førstehjelp
Sikkerheitsdatabladet inneheld livsviktige opplysningar for lege og sjukehus. Ha sikkerheitsdatablada tilgjengelege, slik at helsepersonell og hjelpemannskap fort kan finne opplysningar om behandlingsmåte. Sikkerheitsdatabladet inneheld også instruksar om nødvendig førstehjelp som ein kan utføre utan medisinsk kompetanse eller avansert utstyr.

Mellomlagringskanner skal ha etikettar med informasjon som svarer til den på originalemballasjen.

Informasjonen på sikkerheitsdatabladet er viktig for vurdering av arbeidsmiljø og risiko
Sikkerheitsdatablad er systematisk oppbygde. Dei inneheld 16 punkt som alltid står i same rekkjefølgd. Det er bestemte opplysningar som skal stå i kvart punkt. Punkt 2, 4, 7, 8 og 11 er særleg viktige å ta omsyn til når ein skal vurdere arbeidsmiljø og risiko:

Punkt 2 – Viktigaste faremoment: Dette er «konklusjonen» på databladet, der det står kva faremoment som er knytte til stoffet når det gjelder helse, brann og miljø. Her står det kva for faremerke som skal stå på emballasjen.

Punkt 4 – Førstehjelpstiltak: Her står det opplysningar om førstehjelpstiltak. Tiltaka skal vere forklarte slik at ein kan forstå dei utan spesiell opplæring, og ein skal kunne gjere dei utan avansert utstyr.

Punkt 7 – Handtering og lagring: Her står det kva eigenskapar og farar som er knytte til stoffet. I tillegg inneheld punktet rettleiing i korleis ein skal handtere og lagre stoffet.

Punkt 8 – Eksponeringskontroll og personleg verneutstyr: Her står det korleis ein skal førebyggje skadar, og kva verneutstyr ein må bruke, dersom dette er nødvendig.

Punkt 11 – Helsefareopplysningar (toksikologiske opplysningar): Dette punktet gjev opplysningar om korleis stoffet blir teke opp i kroppen. Det fortel også kva verknad kjemikaliet har, både ved akutt og ved gjenteken eksponering. Dette punktet er utarbeidd med tanke på bedriftshelseteneste og medisinsk personell.

Punkt 10 – Stabilitet og reaktivitet: Dette punktet gjev opplysningar om moglegheita for at det kan skje farlege reaksjonar.

Punkt 13 og 14 gjev opplysningar om høvesvis avfallshandtering og transport.

Ein av grunnane til at sikkerheitsdatablada er så omfattande, er at dei er verktøy for både småbedrifter og store industriføretak – også slike som lagar eigne blandingar. Sikkerheitsdatablada skal gje viktige opplysningar mellom anna om transport og lagring, og om stoff som er sette saman av fleire komponentar. Som bonde treng du ikkje all denne informasjonen, men for brannmannskap og helsepersonell er dette avgjerande. Difor skal heile sikkerheitsdatabladet finnast der kjemikaliet blir brukt – og det skal vere lett tilgjengeleg for
alle.

Giftinformasjon
Informasjon om giftstoff får du på telefon 22 59 13 00. Dette nummeret bør du lagre på telefonen slik at du finn det raskt i ei krise.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.5.5 Har du driftsopplegg som gjer at du reduserer faren for forgifting frå silogass, gjødselgass eller annan gass?

Dødelege gassar
Dei gassane som inneber størst dødsrisiko i landbruket, er silo- og gjødselgassar. Desse gassane er blandingar av fleire ulike gassar som kan gje helseskade eller føre til død. Nokre av silo- og gjødselgassane har verken farge eller lukt og kan difor ikkje merkast før

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

det er for seint. Både silo- og gjødselgassane fortrengjer oksygen, noko som kan føre til kveling. Gassane kan vere giftige òg. Ein må syte for nok oksygen før ein går inn i eit rom der det er fare for dødelege gassar. Dersom det er fare for oksygenmangel, kan ein bruke trykkluftflasker eller kompressortilført luft som verneutstyr. Får du behov for redningsinnsats, kontakt brannvesenet på telefon 110.

Silogassar
Faren for silogass er størst ved innlegging, jamning/pakking, pålegging og avtaking av press, eller dersom det har vore eit opphald i legginga. Det blir utvikla gass heilt til grasmassen er ferdig ensilert. Viss gjæringa byrjar på ny, byrjar gassproduksjonen på ny òg. Det er viktig å etablere gode rutinar for utlufting. Bruk alltid silovifte.

Gjødselgass
Ver merksam når du rører om i gjødsellageret, og når du oppheld deg ved tappegropa og gjødselvogna. Sjå til at det er ekstra god ventilasjon og gjennomtrekk i husdyrrom.

Ammoniakk
Ammoniakk er ein kraftig luftvegsirritant. Langvarig eksponering kan gje kronisk irritasjon av auge, nase og øvre luftvegar, medan høg eksponering kan gje rask død.

Tips om sikker lagring og rett bruk av husdyrgjødsel kan du finne på **fylkesmannen.no**.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.6 BARN OG UNGDOM

10.6.1 Finst det trygge leikeområde for born på garden?

Sjå til at born har trygge område å vere på. Born skal ikkje vere passasjerar på traktor eller anna utstyr dersom det ikkje finst ekstra sete med sikring.

Born og ungdom under 18 år skal ikkje setjast til arbeid som kan medføre særleg risiko, eller som overstig den fysiske eller mentale yteevna deira. Det skal gjennomførast ei risikovurdering før born eller ungdom blir sette i arbeid.

Krav til opplæring ved bruk av arbeidsutstyr, og dokumentasjon av dette, gjeld også for eigne born.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.6.2 Har du vurdert risiko ved arbeidsoppgåver som born og ungdom utfører?

Sjå til at born har trygge område å vere på. Born skal ikkje vere passasjerar på traktor eller anna utstyr dersom det ikkje finst ekstra sete med sikring.

Born og ungdom under 18 år skal ikkje setjast til arbeid som kan medføre særleg risiko, eller som overstig den fysiske eller mentale yteevna deira. Det skal gjennomførast ei risikovurdering før born eller ungdom blir sette i arbeid.

Krav til opplæring ved bruk av arbeidsutstyr, og dokumentasjon av dette, gjeld også for eigne born.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.7 BRANNSIKRING

10.7.1 Blir det gjennomført fagleg kontroll av det elektriske anlegget minimum kvart tredje år?

Den som eig produksjonsdyra, eller ein annan som har ansvar for dei, skal sørgje for at det blir gjennomført fagleg kontroll av det elektriske anlegget minimum kvart tredje år.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Les meir om kva fagleg kontroll er, og korleis han blir gjennomført, på fgsikring.no.

§ Krav

Elkontroll av elanlegg med registrering i FG-kontroll	Bransjekrav

10.7.2 Er det gjort tiltak som hindrar brann i utstyr og bygningar ved sveising, sliping eller andre varme arbeid?

Viss du skal sveise, slipe, skjere, lodde e.l., må det vere gjort tiltak som hindrar brann i utstyr og bygningar. Du må ha eigna sløkkjemiddel tilgjengelege rett ved der du arbeider.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.7.3 Har du sertifikat for varme arbeid?

Sertifikat for varme arbeid er eit krav for alle som utfører arbeid som kan utvikle varme (til dømes sveising eller sliping).

Varme arbeid er ei årsak til mange brannar også i landbruket. Eit kurs gjev deg nyttig kunnskap om moglege brannfarar og kva krav som blir stilt til deg som næringsdrivande. Dersom du greier eksamen, får du eit sertifikat som er gyldig i 5 år.

Forskrift om brannforebygging kapittel 3 inneheld føresegner om kva brukarane av ei bygning skal gjere for å førebyggje brann. I tillegg har forsikringsbransjen eigne sikkerheitsforskrifter for korleis varme arbeid skal utførast. Desse sikkerheitsforskriftene er ikkje offentlege forskrifter, men er føresegner som følgjer forsikringsavtalen. Du har difor plikt til å følgje disse føresegnene viss du har forsikring.

Meir informasjon om forsiktigheitsreglar ved varme arbeid finn du på **lbk.no**.

§ Krav

Sikkerhetsforskrift for utførelse av varme arbeider	Lovkrav

10.7.4 Er rømmingsvegar opne og rydda (også rydda for snø)?

Bygningar og arbeidsplassar skal ha nok rømmingsvegar og naudutgangar. Desse skal alltid vere opne for fri ferdsel, og det skal vere lett å opne dei innanfrå utan spesielle hjelpemiddel. Dører som er plassert i rømmingsvegen, skal opne i rømmingsretninga.

Kor mange rømmingsvegar og naudutgangar det skal vere, og korleis dei skal fordelast og dimensjonerast, er avhengig av korleis arbeidsplassen blir brukt, kva utstyr og dimensjonar han har, og kor mange personar som maksimalt kan vere til stades.

Rømmingsvegar og naudutgangar skal så direkte som mogleg føre ut i det fri eller til eit sikkerheitsområde eller rom som er tilrettelagt for å beskytte mot farar som kan oppstå, og der arbeidstakarane kan opphalde seg i sikkerheit inntil dei kan reddast eller faren er over.

Rømmingsvegane må ikkje vere sperra av snø om vinteren.

I driftsbygningar skal det vere uhindra tilgang til minst to rømmingsvegar. For husdyrrom gjeld det eigne tilrådingar.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.7.5 Er det nok sløkkjeutstyr i bygget, er det plassert lett synleg, og er det klart til bruk?

I byggjeforskriftene er kravet om nok sløkkjeutstyr formulert slik: «I eller på alle byggverk der brann kan oppstå, skal det være manuelt brannslokkingsutstyr for effektiv slokkeinnsats i brannens startfase.»

Plasser brannsløkkingsapparat ved inngangar til / utgangar frå alle brannceller
Faglege tilrådingar seier at det minimum skal vere eitt brannsløkkingsapparat ved

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

inngangar til / utgangar frå alle brannceller, og i alle rom med stor brannbelastning. Ved inngangsdører der det er plassert eit brannsløkkingsapparat, bør det vere eit oppslag om at det er plassert apparat innanfor døra.

I samband med den årlege gjennomgangen din av elektrisk anlegg og utstyr er det viktig at du vurderer om du har nok brannsløkkingsutstyr.

Norsk Standard set krav til brannsløkkingsapparat
Ifølgje *NS-EN 3-7 Brannmateriell – Håndslukkere Del 7: Egenskaper, ytelseskrav og prøvingsmetoder* kan handsløkkjeapparat vere pulverapparat på minimum 6 kg med ABC-pulver eller skum- og vassapparat på minimum 9 liter eller på minimum 6 liter og med effektivitetsklasse minst 21A. (Effektivitetsklasse er ein del av informasjonen du finn på apparatet)

Brannsløkkingsutstyr skal oppbevarast lett tilgjengeleg og vere klart til bruk.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.7.6 Blir traktoren parkert i ein eigna/godkjend garasje eller på ein stad der det ikkje er fare for at ein brann kan spreie seg til bygningar (til dømes utandørs)?

For køyretøy med hovudstraumbrytar skal golvet i garasjen/parkeringsrommet vere tett og ha ei overflate som ikkje er brennbar. Kravet gjeld arealet under traktoren og 1 meter utanfor.

For køyretøy som ikkje har hovudstraumbrytar, krevst det at heile golvet i garasjen skal vere tett og ha ei overflate som ikkje er brennbar.

Det blir ikkje stilt krav til veggar eller himling i garasjen. Dette gjeld anten garasjen er ei eiga bygning eller han ligg i eller ved ei anna bygning. Golv med tett og ikkje brennbar overflate kan vere en stålplate lagd på tregolv. I garasjen er det påbode å ha minst eitt brannsløkkingsapparat.

10.7.7 Blir tanka for gass, drivstoff og anna brensel kontrollert jamleg og i samsvar med offentlege krav?

Overflatetankar
Som eigar og/eller brukar av flytande og gassformig brensel samt tilhøyrande utstyr og anlegg skal du sjå til at dette blir oppbevart, brukt og drifta på ein forsvarleg måte. Det må lagast drifts-, vedlikehalds- og kontrollplanar. For å forenkle og tydeleggjere arbeidet bør de bruke sjekklister der det står oppført kontrollpunkt og intervall. Oljetankar skal plasserast slik at dei ikkje utgjer nokon brann- og/eller eksplosjonsfare, og minimum 5 meter frå brennbart materiale eller brennbare bygningar.

Nedgravne tankar
Alle som har tankar som inneheld olje eller diesel, er ansvarlege for å hindre lekkasjar frå dei. Brukaren er ansvarleg for at det blir utført jamleg tilstandskontroll av nedgravne oljetankar med kapasitet på meir enn 3200 liter. Kontrollen skal gjennomførast av ein kommunalt godkjend kontrollør, og han skal dokumenterast skriftleg. Kor ofte det skal vere kontroll, er avhengig av kva slags tank det er.

Viss du tar tankar som ikkje er i bruk, skal kommunen ha skriftleg melding om det. Nedgravne oljetankar som blir tekne ut av bruk for godt, skal tømmast og gravast opp. Tankar som ikkje kan brukast opp att utan at det er fare for lekkasje, skal destruerast. Kommunen kan i særlege tilfelle gje løyve til at tankar som blir tekne ut av bruk for godt, blir gjort reine og fylte med sand, grus o.l. i staden for å bli gravne opp.

Gass
Gassanlegg skal kontrollerast av eit akkreditert inspeksjonsorgan. Les meir om kontrollrutinar på **dsb.no**.

§ Krav

Forskrift om håndtering av farlig stoff	Lovkrav

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

10.7.8 Blir drivstoff, brensel og andre brannfarlege stoff oppbevarte på sikker avstand til brennbart materiale og i samsvar med aktuelle forskrifter?

Overflatetankar
Som eigar og/eller brukar av flytande og gassformig brensel samt tilhøyrande utstyr og anlegg skal du sjå til at dette blir oppbevart, brukt og drifta på ein forsvarleg måte. Det må lagast drifts-, vedlikehalds- og kontrollplanar. For å forenkle og tydeleggjere arbeidet bør de bruke sjekklister der det står oppført kontrollpunkt og intervall. Oljetankar skal plasserast slik at dei ikkje utgjer nokon brann- og/eller eksplosjonsfare, og minimum 5 meter frå brennbart materiale eller brennbare bygningar.

Nedgravne tankar
Alle som har tankar som inneheld olje eller diesel, er ansvarlege for å hindre lekkasjar frå dei. Brukaren er ansvarleg for at det blir utført jamleg tilstandskontroll av nedgravne oljetankar med kapasitet på meir enn 3200 liter. Kontrollen skal gjennomførast av ein kommunalt godkjend kontrollør, og han skal dokumenterast skriftleg. Kor ofte det skal vere kontroll, er avhengig av kva slags tank det er.

Viss du tar tankar som ikkje er i bruk, skal kommunen ha skriftleg melding om det. Nedgravne oljetankar som blir tekne ut av bruk for godt, skal tømmast og gravast opp. Tankar som ikkje kan brukast opp att utan at det er fare for lekkasje, skal destruerast. Kommunen kan i særlege tilfelle gje løyve til at tankar som blir tekne ut av bruk for godt, blir gjort reine og fylte med sand, grus o.l. i staden for å bli gravne opp.

Gass
Gassanlegg skal kontrollerast av eit akkreditert inspeksjonsorgan. Les meir om kontrollrutinar på **dsb.no**.

§ Krav

Forskrift om håndtering av farlig stoff	Lovkrav

10.7.9 Er det gjennomført periodisk kontroll av brannsløkkingsutstyr?

Periodisk kontroll av handsløkkjarar skal utførast etter NS 3910 av kvalifisert servicepersonell. Kvalifisert servicepersonell kan også vere tilsette på garden som er sertifiserte for å utføre ein slik kontroll.

Oversikt over serviceintervall etter NS 3910 finn du på **3fbrannvern.no**.

Brannsløkkjarar blir ofte kontrollerte hos brannvesenet lokalt. Det finst også eigne firma som utfører slike kontrollar. På **rvb.no** finn du oversikt over dei som kan utføre ein slik kontroll.

§ Krav

Forskrift om brannforebygging	Lovkrav

10.7.10 Er det installert brannalarmanlegg i driftsbygninga?

For driftsbygningar som er sette opp i samsvar med *byggteknisk forskrift* frå 2010 (TEK 10, og vidareført i TEK 17), gjeld kravet om brannalarm frå første dyr.

Storfe
Alle driftsbygningar der ein held meir enn 30 storfe, skal ha eit tilfredsstillande system for varsling av brann.

Småfe
Når det gjeld driftsbygningar med småfe, er kravet at bygninga skal ha brannalarmanlegg dersom ein held 30 vinterfôra dyr eller meir der. Vinterfôra dyr er avlsdyr per 1. januar. Avlsdyr er småfe inkludert årslam som ein bruker eller planlegg å bruke til avl, og som er påsette/bedekte eller planlagde påsette/bedekte. Kje som er fødde etter 1. januar, og som ikkje er avlsdyr den vinteren dei er fødde, tel ikkje med i grunnlaget. Ein legg til grunn at dei fleste kje blir fødde etter 1. januar.

Svin
Alle driftsbygningar der ein held meir enn 10 purker, rånar og/eller ungpurker eller 60

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

slaktegrisar eldre enn 10 veker, skal ha tilfredsstillande system for varsling av brann. I kombinerte buskapar reknar ein det samla talet på svin slik at 1 purke, 1 ungpurke eller 1 råne tel like mykje som 6 slaktegrisar.

Fjørfe
Hvis det byrja brenne, er det urealistisk å evakuere fleire tusen fjørfe. Du bør difor leggje vekt på å førebyggje brann. Om uhellet skulle vere ute, vil eit brannalarmanlegg gje tidleg varsling og ei reell moglegheit for sløkking.

Hest
Har du ei driftsbygning med meir enn 10 hestar, må du ha brannvarslingsanlegg.

På **mattilsynet.no** finn du meir informasjon om føresegner om brannsikring i fjøs.

10.7.11 Er det gjennomført periodisk kontroll av brannalarmanlegg?

Brannalarmanlegg skal kontrollerast årleg av kvalifisert personell.

Den som eig brannalarmsystemet, og den som har godkjenninga for det, skal inngå ein servicekontrakt som skal sikre at det blir utført service på anlegget minst éin gong i året.

Den årlege servicen skal utførast av godkjenningsinnehavaren eller av det godkjende serviceføretaket hans. Det skal ikkje vere meir enn eitt år (+/– 1 månad) mellom kvar service. Dette er fastsett i FG-reglar for automatiske brannalarmanlegg i gardsbruk og gartneri.

§ Krav

FG-regler for automatiske brannalarmanlegg i gårdsbruk og gartneri.	Bransjekrav

10.7.12 Er gardsverkstaden vurdert med tanke på brannsikkerheit?

Ein gardsverkstad inneheld ofte mange brannfarar: sveiseutstyr, slipeutstyr, brannfarlege væsker osv. For å minske risikoen må du vurdere korleis utstyret blir brukt og oppbevart, slik at det ikkje bidrar til at noko tek fyr.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.7.13 Har du/de øvd på evakuering ved ei krise?

Utarbeid ein rømmingsplan for heimen og garden, og øv på han. Det krevst ikkje at dyra skal øve på evakuering, men at alt som er av folk på garden, skal kjenne til og øve på sine oppgåver ved ei krise.

Husdyrrom skal ha to utgangar eller rømmingsvegar
Frå husdyrrom må det alltid vere to utgangar eller rømmingsvegar som er tilpassa dyrearten, og som er tilrettelagde slik at det er lett å evakuere dyr. Dyr vil lettast følgje vegar dei har gått før, så slike vegar bør vere utførte som rømmingsvegar. Rømmingsvegar med retningsforandringar og nivåskilnader eignar seg dårleg.

Rømmingsvegar bør ha plass til to dyr i breidda
Som regel vil ein kunne evakuere raskare dersom det er lagt til rette for at to dyr kan passere samtidig. Dei gjeldande minimumsbreiddene er sette for å hindre at dyr kiler seg fast . TEK 10 (med oppdateringar, no TEK 17) omtaler også breidda på rømmingsvegar slik: «Utganger eller rømningsveier må ha fri bredde på minimum 1,6 m fra rom for okser, kuer, hester og minimum 1,0 m fra rom for gris, sau og geit.»

Utgangsdører må ikkje kunne sperrast av snø eller is
Dører som slår utover, og som fører ut i det fri, må ikkje kunne sperrast av snø eller is. Takoverbygg eller snøfangarar på tak o.l. vil kunne forhindre dette.

§ Krav

Forskrift om brannforebygging	Lovkrav

10.8 EIGENKONTROLL AV ELEKTRISK ANLEGG - GJENNOMGANG AV SJEKKLISTE

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

10.8.1 Har de gode reinhaldsrutinar for alt elektrisk utstyr?

De bør reingjere vifter og anna elektrisk utstyr jamleg for å hindre at det oppstår brann og for å sikre drifta. De må ikkje spyle elektriske apparat og utstyr, med unntak av apparat som er laga for å tole slik behandling (høgtrykksspyling berre ved kapslingsgrad minimum IP56, spyling med hageslange berre ved kapslingsgrad minimum IP44). Ver merksam på at brannar også kan oppstå i elektriske apparat. Pass difor på å kople ifrå apparat som ikkje er i bruk. Elektriske flugefangarar o.l. bør reingjerast med ein fuktig klut, aldri spylast.

10.8.2 Er det montert overspenningsvern, og har i så fall ein elektrikar kontrollert om det oppfyller offentlege krav?

Kravet om overspenningsvern er nedfelt i Norsk Elektroteknisk Komité (NEK) sin standard for elektriske anlegg. Viss du er i tvil om det monterte overspenningsvernet er i tråd med dei gjeldande reglane, må du ta kontakt med ein elektrikar.

§ Krav

Forskrift om elektriske lavspenningsanlegg	Lovkrav

10.8.3 Er det montert jordfeilbrytar i samsvar med offentlege krav, og testar du denne jamleg for å vere sikker på at han fungerer slik han skal?

Det er krav om at det skal vere montert jordfeilbrytar i alle nye bygg. Dersom du endrar på det elektriske anlegget, kan det medføre at du må byte ut jordfeilbrytaren for at han skal fungere som han skal. Sjekk med ein elektrikar viss du er i tvil om jordfeilbrytaren er i samsvar med offentlege krav.

Alle jordfeilbrytarar skal ha ein testfunksjon. Du må teste jordfeilbrytarar innimellom, slik at dei ikkje heng seg opp. Viss du trykkjer inn testknappen, skal jordfeilbrytaren slå ut. Viss han ikkje gjer det, er det feil på brytaren, og då må du kontakte ein elektrikar.

§ Krav

Forskrift om elektriske lavspenningsanlegg	Lovkrav

10.8.4 Blir det ført tilsyn med sikringsskåp, og blir dei vedlikehaldne?

Sikringsskåp og tavlerom bør byggjast inn i eigne brannceller, slik at ein eventuell brann ikkje spreier seg. Skåpet skal vere tett og haldast ryddig, og døra skal vere att.

§ Krav

Forskrift om elektriske lavspenningsanlegg	Lovkrav

10.8.5 Har vifter og andre apparat med elektriske motorar vern mot overoppheting og brann?

Elektriske motorar er ofte kjelde til brann. Du bør difor sikre dei mot overoppheting og brann ved bruk av motorvern, jordfeilbrytar på kursen eller andre sikringstiltak.

Ver obs på at det kan vere spesielle krav knytte til ventilasjonsanlegg for enkelte husdyrslag. Kva som ligg i desse krava, finn du i den aktuelle husdyrstandarden.

§ Krav

Forskrift om elektriske lavspenningsanlegg	Lovkrav

10.9 OPPLÆRING

10.9.1 Har du som arbeidsgjevar, og eventuelle arbeidsleiarar på garden, gått gjennom lovpålagd opplæring i HMS-arbeid?

Arbeidsgjevarar og arbeidsleiarar må få opplæring i HMS-arbeid
Arbeidsmiljølova stiller krav om at arbeidsgjevarar skal gå gjennom opplæring i HMS-arbeid. Plikta gjeld arbeidsleiarar òg, det vil seie arbeidstakarar som har i oppgåve å leie eller kontrollere andre arbeidstakarar. Kva opplæringa skal innehalde, og kor omfattande

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

ho skal vere, er står i ei rettleiing som Arbeidstilsynet har gjeve ut. Opplæringskravet gjeld også når ein har tilsette og/eller avløysarar som er tilsette i avløysarlag. Kravet gjeld ikkje berre når ein har fast tilsette, men også når ein hentar inn tilfeldig hjelp eller familiehjelp, når ein organiserer bytearbeid med naboar, osv. Ein må dokumentere at opplæringa er gjennomført.

Kurset «Praktisk HMS-arbeid» gjev den nødvendige opplæringa

Ein kan få opplæringa ein treng, ved å ta kurset «Praktisk HMS-arbeid» frå Norsk Landbruksrådgiving. Dette kurset er tilpassa landbruket og oppfyller krava som lova stiller til HMS-opplæring.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.9.2 Har du gjort deg kjend med krav til opplæring i bruk av arbeidsutstyr, og kan du dokumentere at alle (også eigne born og kårfolk) har fått nødvendig opplæring?

Gjennomgåande krav til opplæring

Den som er ansvarleg for verksemda, skal sørgje for nødvendig opplæring for seg sjølv og arbeidstakarane sine. Den som handterer arbeidsutstyr, varer, stoff eller produkt, skal ha nødvendig opplæring og nødvendige kvalifikasjonar for å utføre arbeidet sikkert og hanskast med dei farane som handteringa kan medføre.

Den som utfører arbeid der det er krav om å bruke hjelpemiddel eller personleg verneutstyr, skal få opplæring og om nødvendig trening i bruken av dette. Opplæringa skal skje på eit språk som arbeidstakarane forstår.

Opplæring og instruksjon av born og ungdom

Som arbeidsgjevar skal du sjå til at personar under 18 år får nødvendig opplæring og instruksjon i arbeidet. I opplæringa skal det takast særleg omsyn til at dei manglar arbeidserfaring, at dei ikkje er merksame på risikomoment, og/eller at dei ikkje er fullt utvikla.

Dokumentert sikkerheitsopplæring

Dokumentert sikkerheitsopplæring skal gjevast til arbeidstakarar som skal bruke arbeidsutstyr som krev at ein er særleg forsiktig. For å avgjere om slik opplæring er nødvendig, må du gjere ei risikovurdering av utstyret. Dokumentasjonen av opplæringa skal signerast av den som gjev opplæringa, og den som får opplæring. Den som set nokon i arbeid med farleg utstyr, må forsikre seg om at vedkomande har nok kunnskap, og eventuelt sjølv gje opplæring og sørgje for at dette blir dokumentert.

Når det gjeld arbeid med dei mest brukte maskinene, er det nok at arbeidsgjevaren eller nokon som har god nok kunnskap om utstyret gjev opplæringa og dokumenterer henne. Dette gjeld mellom anna desse maskinene (lista er ikkje uttømmande):

- traktor (ved køyring på veg krevst det sertifikat) og traktorreiskap
- sjølvgåande maskiner for jord og skogbruk (til dømes skurtreskar)
- nokre løfteinnretningar for hengande last (til dømes silotaljer)
- berbare kjedesager
- vinsj og vinsjutstyr
- vinkelsliparar (krev sertifikat for varme arbeid)
- automatiske eller halvautomatiske produksjons-, transport- eller lagringssystem (til dømes fylltømmar)
- løfte- og stablevogner for gods (til dømes truckar – krev truckførarbevis) utan fast førarplass
- personløftarar
- trallebaner og maskiner som går eller blir dregne i føringar
- hengestillas
- spikarpistolar

Den praktiske og teoretiske opplæringa skal gje arbeidstakaren ferdigheiter og kunnskap til å bruke og kontrollere arbeidsutstyret på ein sikker måte.

Skjema for dokumentert sikkerheitsopplæring finn du på **ksl.no**.

Sertifisert sikkerheitsopplæring
Nokre maskiner er underlagde strengare krav; det vil seie at opplæringa må gjevast av ein skule eller ein tilsvarande institusjon. Dette gjeld mellom anna desse maskinene (lista er ikkje uttømmande):

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

- bru- og traverskraner, dersom bruken medfører fare for liv og helse (gjeld ikkje silotaljer som er konstruerte som traverskran)
- (gaffel)truck med fast førarplass
- masseforflyttingsmaskiner med større effekt enn 15 kW (masseforflyttingsmaskiner omfattar mellom anna gravemaskiner og hjullastarar)
- lastebilkraner med større kapasitet enn 2 tonnmeter
- tårnkraner, mobilkraner og portalkraner

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.10 ARBEIDSHJELP FRÅ NORSKE LANDBRUKSTENESTER (NLT)

10.10.1 Er det eigna personalrom for dei tilsette på garden?

Avløysarar og andre som har eit arbeidstilhøve på garden, skal ha tilgang til toalett, vask, dusj og garderobe der ein kan byte klede. Dei skal også kunne tørke klede og fottøy, og dei skal ha tilgang til eit eigna rom der dei kan ete.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.10.2 Har dei som arbeider på føretaket, tilgjenge til eit godt reinhalde sanitæranlegg nær der dei arbeider?

Tilgang til reine toalett og moglegheit for å vaske seg er viktig for hygienen til dei tilsette og for at produkta garden leverer, skal vere reine.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Logg av vask toalett	Informasjon

10.10.3 Er du kjend med dei særlege omsyna landbruket stiller under covid-19 pandemien, og har du lest Mattilsynet sin smittevernrettleiar for grøntproduksjon?

Samla råd, spesielt med omsyn til tilsette, karantene og andre relevante spørsmål, finn du på Mattilsynet si nettside. Du bør vera kjend med rettleiaren, den finn du finner du ved å klikke på knappen "Krav".

§ Krav

Smittevern	Informasjon

10.10.4 Er standarden på innkvarteringa i samsvar med dei gjeldande krava?

Dersom du tilbyr bustad til dei tilsette, er det bestemte krav til bustandarden. *Arbeidsmiljølova* § 4-4(4) krev at innkvarteringa arbeidstakarane får tildelt, skal vere tilfredsstillande innreidd og vedlikehalden.

Arbeidstilsynet har utarbeidd dei følgjande retningslinjene for soverom som skal brukast av sommersesongarbeidarar i landbruket:

- Soverommet bør ha eit romvolum per person på minst 7,5 m^3.
- Det er lov med maksimalt 4 personar per soverom, i campingvogn maksimalt 2 personar.
- Soverom skal ha vindauge som kan opnast, og vindauget skal kunne brukast som rømmingsveg.
- Dersom det ikkje er anna opphaldsrom, skal soverommet vere stort nok til at det kan utstyrast med bord.
- Rommet skal ha stolar med rygg, seng m.m., noko som er nødvendig av omsyn til

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

velferda til arbeidstakarane.

- Bebuarane skal ha tilgjenge til dusj, vaskerom, toalett osv.
- Buarealet skal ha tilstrekkeleg med rømmingsvegar, røykvarslarar og sløkkjeutstyr.

Desse retningslinjene er eit unntak frå hovudreglane, og dei gjeld for innkvartering i inntil 10 veker.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.10.5 Får arbeidstakarane opplæring på eit språk dei forstår?

Dersom du har utanlandske arbeidstakarar, er det særleg viktig at du forsikrar deg om at dei har fått opplæring, og har forstått henne, før dei byrjar arbeidet. Det kan vere vanskeleg å formidle kva som ligg i HMS, på grunn av språkvanskar og kulturskilnader. Arbeidstakarane skal få informasjon om sikkerheit på eit språk dei forstår.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.10.6 Har du risikovurdert arbeidsoppgåver og sett i verk tiltak der det er gravide arbeidstakarar?

Forskrift om utførelse av arbeid stiller bestemte krav når det gjeld å risikovurdere arbeidsmiljøet med tanke på faktorar som kan skade forplantinga. Dette gjeld både faktorar som kan skade forplantingsevna, og faktorar som kan påverke gravide, dei som nyleg har født, eller dei som ammar. Ei slik risikovurdering kan utførast i samarbeid med bedriftshelsetenesta.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.10.7 Har du løpande oversikt over kor mykje den enkelte arbeidstakaren arbeider?

Som arbeidsgjevar må du utarbeide ei oversikt som viser kor mykje den enkelte arbeidstakaren har arbeidd. Oversikta skal vere tilgjengeleg for Arbeidstilsynet og den som er tillitsvald for arbeidstakarane. Disse føresegnene er fastsette i *arbeidsmiljølova* § 10-7 *Oversikt over arbeidstiden*.

Det gjeld eigne reglar ved arbeid utover det som er normalen
I mange samanhengar vil det vere nødvendig å arbeide fleire timar enn det som er normalen. Arbeidstilsynet har regelverk og retningslinjer for korleis ein skal søkje om og rekne ut dette. Du finn informasjon om søknad og utrekning av arbeidstid på **arbeidstilsynet.no**.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.10.8 Kjenner du til omfanget av alminneleg arbeidstid?

Hovudregel: Den alminnelege arbeidstida må ikkje overstiga 9 timar i løpet av 24 timar og 40 timar i løpet av 7 dagar.

Meir omtale finn du på Arbeidstilsynet si nettside.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.10.9 Kjenner du til reglane for pausar?

Arbeidstakar har krav på minst ein pause dersom arbeidstida overstig 5,5 timar. Dersom dagleg arbeidstid er 8 timar eller meir skal pausane til saman vera minst ein halv time.

Dersom arbeidstakar ikkje kan forlate arbeidsplassen, eller det ikkje er stilt tilfredsstillande ete-/pausefasilitetar til disposisjon (kantine, e.l.), har arbeidstakar krav på løn i pausen.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Ved arbeidstid på meir enn 11 timar har ein krav på ein ny pause på minst ein halv time. Denne pausen reknast som ein del av arbeidstida.

10.11 ARBEIDSHJELP FRÅ ANDRE ARBEIDSFORMIDLARAR

10.11.1

Har alle tilsette eigen lønskonto?

Mange av mediesakene om dårlege arbeidstilhøve i landbruket kunne ha vore unngått dersom alle arbeidstakarar får utbetalt løn til eigen konto. Konto kan opprettast i norsk bank. Løn kan også utbetalast til utanlandske kontoar.

Landbruksorganisasjonane anbefaler å unngå utbetaling til felleskontoar, då dette kan medføre at dei tilsette ikkje mottek heile løna.

10.11.2

Har du eit bevisst forhold til bruk av mellommenn ved tilsettinga?

Mange utanlandske tilsette blir tilsett gjennom organisasjonar eller privatpersonar som formidlar arbeidskraft. Det er likevel viktig at hovudregelen er at arbeidsforholdet går føre seg mellom arbeidstakar og arbeidsgjevar. Du som arbeidsgjevar har eit ansvar for dine arbeidstakarar, også når det er leigd inn via arbeidsformidlarar.

10.11.3

Er det eigna personalrom for dei tilsette på garden?

Avløysarar og andre som har eit arbeidstilhøve på garden, skal ha tilgjenge til toalett, vask, dusj og garderobe der ein kan byte klede. Dei skal også kunne tørke klede og fottøy, og dei skal ha tilgjenge til eit eigna rom der dei kan ete.

10.11.4

Har dei som arbeider på føretaket, tilgang til eit godt reinhalde sanitæranlegg nær der dei arbeider?

Tilgang til reine toalett og moglegheit for å vaske seg er viktig for hygienen til dei tilsette og for at produkta garden leverer, skal vere reine.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Logg vask av toalett	Informasjon

10.11.5

Er du kjend med dei særlege omsyna landbruket stiller under covid-19 pandemien, og har du lest Mattilsynet sin smittevernrettleiar for grøntproduksjon?

Samla råd, spesielt med omsyn til tilsette, karantene og andre relevante spørsmål, finn du på Mattilsynet si nettside. Du bør vera kjend med rettleiaren, den finn du ved å klikke på knappen "Krav".

§ Krav

Smittevern	Informasjon

10.11.6

Er standarden på innkvarteringa i samsvar med dei gjeldande krava?

Dersom du tilbyr bustad til dei tilsette, er det bestemte krav til bustandarden. *Arbeidsmiljølova* § 4-4(4) krev at innkvarteringa arbeidstakarane får tildelt, skal vere tilfredsstillande innreidd og vedlikehalden.

Arbeidstilsynet har utarbeidd dei følgjande retningslinjene for soverom som skal brukast av sommersesongarbeidarar i landbruket:

- Soverommet bør ha eit romvolum per person på minst 7,5 m^3.
- Det er lov med maksimalt 4 personar per soverom, i campingvogn maksimalt 2 personar.
- Soverom skal ha vindauge som kan opnast, og vindauget skal kunne brukast som rømmingsveg.
- Dersom det ikkje er anna opphaldsrom, skal soverommet vere stort nok til at det kan utstyrast med bord.
- Rommet skal ha stolar med rygg, seng m.m., noko som er nødvendig av omsyn til velferda til arbeidstakarane.
- Bebuarane skal ha tilgjenge til dusj, vaskerom, toalett osv.
- Buarealet skal ha tilstrekkeleg med rømmingsvegar, røykvarslarar og sløkkjeutstyr.

Desse retningslinjene er eit unntak frå hovudreglane, og dei gjeld for innkvartering i inntil 10 veker.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.11.7

Får arbeidstakarane opplæring på eit språk dei forstår?

Dersom du har utanlandske arbeidstakarar, er det særleg viktig at du forsikrar deg om at dei har fått opplæring, og har forstått henne, før dei byrjar arbeidet. Det kan vere vanskeleg å formidle kva som ligg i HMS, på grunn av språkvanskar og kulturskilnader. Arbeidstakarane skal få informasjon om sikkerheit på eit språk dei forstår.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.11.8

Har du risikovurdert arbeidsoppgåver og sett i verk tiltak der det er gravide arbeidstakarar?

Forskrift om utførelse av arbeid stiller bestemte krav når det gjeld å risikovurdere arbeidsmiljøet med tanke på faktorar som kan skade forplantinga. Dette gjeld både faktorar som kan skade forplantingsevna, og faktorar som kan påverke gravide, dei som nyleg har født, eller dei som ammar. Ei slik risikovurdering kan utførast i samarbeid med bedriftshelsetenesta.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.11.9

Har du løpande oversikt over kor mykje den enkelte arbeidstakaren arbeider?

Som arbeidsgjevar må du utarbeide ei oversikt som viser kor mykje den enkelte arbeidstakaren har arbeidd. Oversikta skal vere tilgjengeleg for Arbeidstilsynet og den som er tillitsvald for arbeidstakarane. Disse føresegnene er fastsette i *arbeidsmiljølova* § 10-7 *Oversikt over arbeidstiden*.

Det gjeld eigne reglar ved arbeid utover det som er normalen

Svar		
Ja	Nei	Ikke aktuelt

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

I mange samanhengar vil det vere nødvendig å arbeide fleire timar enn det som er normalen. Arbeidstilsynet har regelverk og retningslinjer for korleis ein skal søkje om og rekne ut dette. Du finn informasjon om søknad og utrekning av arbeidstid på **arbeidstilsynet.no**.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.11.10

Kjenner du til omfanget av alminneleg arbeidstid?

Hovudregel: Den alminnelege arbeidstida må ikkje overstiga 9 timar i løpet av 24 timar og 40 timar i løpet av 7 dagar.

Meir omtale finn du på Arbeidstilsynet si nettside.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.11.11

Kjenner du til reglane for pausar?

Arbeidstakar har krav på minst ein pause dersom arbeidstida overstig 5,5 timar. Dersom dagleg arbeidstid er 8 timar eller meir skal pausane til saman vera minst ein halv time.

Dersom arbeidstakar ikkje kan forlate arbeidsplassen, eller det ikkje er stilt tilfredsstillande ete-/pausefasilitetar til disposisjon (kantine, e.l.), har arbeidstakar krav på løn i pausen.

Ved arbeidstid på meir enn 11 timar har ein krav på ein ny pause på minst ein halv time. Denne pausen reknast som ein del av arbeidstida.

10.12 ARBEIDSHJELP MED SJØLVSTENDIG ARBEIDSGIVARANSVAR

10.12.1 Allmenngjort tariffavtale. Tariffavtalen for landbruket er allmenngjort. Dvs. at i landbruket har vi ei minsteløn som svarar til tariffavtalen for landbruk og gartneri. Har alle dine tilsette avtale og løn som er tilfredsstillande etter tariffavtalen?

Alle tilsette, også sesongarbeidarar, skal ha skriftleg arbeidsavtale. Avtalen skal vere på eit språk både arbeidstakaren og arbeidsgjevaren forstår, og han skal minst innehalde opplysningar om

- kven avtalen er mellom
- kvar arbeidsplassen er
- kva arbeidet går ut på
- kva dato arbeidstilhøvet byrjar
- kor lenge arbeidstilhøvet skal vare, viss det er mellombels
- eventuelle prøvetidsvilkår
- kva rettar arbeidstakaren har når det gjeld ferie, feriepengar og fastsetjing av ferietidspunkt
- oppseiingsfristar
- lønn, kva tillegg som inngår i lønna, utbetalingsmåte og utbetalingstidspunkt
- lengda på arbeidsdagen, kva tid arbeidsdagen byrjar, og arbeidstid per veke
- eventuelle pausar i løpet av arbeidsdagen, og informasjon om pausane er betalte
- eventuelle særlege arbeidstidsordningar
- tariffavtalar som regulerer arbeidstilhøvet

Skjema for arbeidsavtalar finn du på heimesidene til Norsk Landbruksrådgiving eller Arbeidstilsynet.

For avløysarar i avløysarlag gjeld det særlege ordningar

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

Avløysarar som er tilsette i eit avløysarlag, har arbeidsavtale med avløysarlaget. I tillegg skal bonden og avløysarlaget inngå ein avtale. Vidare skal bonden i samarbeid med avløysaren utarbeide ein instruks for arbeidet. Elles har bonden ansvaret for sikkerheita, arbeidsmiljøet og opplæringa til avløysaren, på same måte som med dei andre tilsette på garden.

Allmenngjorde tariffavtalar gjeld i landbruket og gartnerinæringa
Landbruket og gartnerinæringa er no ein del av ordninga med allmenngjorde tariffavtalar. Les meir på **arbeidstilsynet.no**.

Ein allmenngjord tariffavtale er ein avtale om lønns- og arbeidsvilkår som gjeld for alle som utfører arbeid innanfor tariffområdet, sjølv om ein ikkje er omfatta av avtalen. Allmenngjering av tariffavtalar er eit av fleire verkemiddel for å hindre at utanlandske arbeidstakarar får dårlegare lønns- og arbeidsvilkår enn det som er vanleg i Noreg.

Som arbeidsgjevar har du plikter overfor andre enn dine eigne arbeidstakarar. Desse pliktene omfattar mellom anna arbeidsmiljø og arbeidstid (sjå *arbeidsmiljølova* § 2-2).

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.12.2 Berekning av minsteløn - veit du korleis dette utførast?

Alle tilsette skal lønast i den stillingsbrøken dei er tilsett, også dersom det ikkje er tilstrekkelege oppgåver til å fylle timane. Dei tilsette har plikt til å stilla på jobb i samsvar med arbeidsavtalen.

Minsteløn bereknast per time, og etter tabell (https://www.nhomd.no/arbeidsforhold-og-tariff/tariff/overenskomster/jordbruk/). Ynskjer arbeidsgjevar å motivere arbeidstakarar ytterlegare kan ein i tillegg berekne akkordbasert løn. Det går føre seg ved at minstløn utbetalast, men at den kan bli forhøya for særleg effektive tilsette. I norsk landbruk er det ikkje lov å utbetale lågare løn enn minimumsløna. Løn kan gjennomsnittsbereknast etter gitte kriteria.

10.12.3 Har alle tilsette eigen lønskonto?

Mange av mediesakene om dårlege arbeidstilhøve i landbruket kunne ha vore unngått dersom alle arbeidstakarar får utbetalt løn til eigen konto. Konto kan opprettast i norsk bank. Løn kan også utbetalast til utanlandske kontoar.

Landbruksorganisasjonane anbefaler å unngå utbetaling til felleskontoar, då dette kan medføre at dei tilsette ikkje mottek heile løna.

10.12.4 Er eventuelle vilkår for husleie og diett avklart i arbeidsavtalen?

Prisen for bolig og diett må vera innanfor visse rammer, og det er viktig at dette ikkje går ut over kva standard, kvalitet og plassering tilseier. Dersom det skal trekkast i løn for slike ytingar må dette gå fram av arbeidsavtalen og lønsslipp. Fri bolig og diett er skattepliktig.

10.12.5 Får alle tilsette godkjend lønsslipp?

Arbeidstakarane har krav på informasjon om lønsutbetalinga. Lønsslippen er ei kvittering som skal vise bruttoløn, trekt skatt, andre trekk og feriepengegrunnlag. Det er viktig å gjera lønsslippen forståeleg for arbeidstakarane. Ved feil utbetalt løn er det normalt ein føresetnad for krav om tilbakebetaling at arbeidstakar forstod eller burde forstått at det er utbetalt for mykje.

10.12.6 Har du eit bevisst forhold til bruk av mellommenn ved tilsettinga?

Mange utanlandske tilsette blir tilsett gjennom organisasjonar eller privatpersonar som formidlar arbeidskraft. Det er likevel viktig at hovudregelen er at arbeidsforholdet går føre seg mellom arbeidstakar og arbeidsgjevar. Du som arbeidsgjevar har eit ansvar for dine arbeidstakarar, også når det er leigd inn via arbeidsformidlarar.

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

10.12.7 Har du yrkesskadeforsikring for alle som arbeider på garden, og som har krav på det etter reglane?

Som arbeidsgjevar har du plikt til å teikne yrkesskadeforsikring for alle som er tilsette hos deg. Som sjølvstendig næringsdrivande må du teikne friviljug yrkesskadetrygd for å få yrkesskadedekning og dermed rett til særytingar ved yrkesskade. Søknadskjema får du frå Nav eller på **nav.no**.

§ Krav

Yrkesskadeforsikringsloven	Lovkrav

10.12.8 Er du kjend med regelverket for obligatorisk tenestepensjon (OTP)?

Lov om obligatorisk tjenestepensjon tok til å gjelde 1. januar 2006. Lova inneber at dei fleste arbeidsgjevarar må ha tenestepensjonsordning for alle tilsette. Arbeidsgjevarar som allereie har pensjonsordning, må sjå til at ordninga oppfyller minstekravet i lova.

Obligatorisk tenestepensjon gjeld for føretak som har

- minst to personar i føretaket som begge har ei arbeidstid og ei lønn som utgjer 75 % eller meir av full stilling
- minst éin arbeidstakar utan eigarinteresser i føretaket som har ei arbeidstid og ei lønn i føretaket som utgjer 75 % eller meir av full stilling, eller
- personar i føretaket som kvar har ei arbeidstid og ei lønn som utgjer 20 % eller meir av full stilling, og som til saman utfører arbeid som svarer til minst to årsverk.

§ Krav

Lov om obligatorisk tjenestepensjon	Lovkrav

10.12.9 Er det valt eit verneombod i samsvar med gjeldande reglar?

I utgangspunktet skal det veljast verneombod ved alle verksemder. Viss verksemda har færre enn 10 tilsette, kan likevel arbeidsgjevaren og arbeidstakarane avtale at verksemda skal ha ei anna ordning, inkludert at det ikkje skal vere verneombod. Avtalen skal vere skriftleg.

I verksemder der det er valt verneombod, skal arbeidsgjevaren sjå til at verneombodet får den opplæringa som er nødvendig for å kunne utføre vervet på ein forsvarleg måte.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.12.10 Har du rutinar for å følgje opp sjukemelde arbeidstakarar?

Som arbeidsgjevar skal du sjå til at sjukmelde blir følgde opp kontinuerleg ved hjelp av ulike tiltak. Viss ein tilsett er sjukemeld over lengre tid, skal det utarbeidast ein oppfølgingsplan, og det kan vere nødvendig med særskild tilrettelegging for den sjukemelde. Les meir om kva plikter du har som arbeidsgjevar ved sjukemelding på **arbeidstilsynet.no**.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.12.11 Kjenner du til ordninga med gjennomsnittsberekna arbeidstid?

Gjennomsnittsberekna arbeidstid betyr at du etter avtale med arbeidstakarane kan setje opp arbeidsplanar det det nokre veker blir arbeidd meir, andre mindre. Les meir om dette på Arbeidstilsynet si nettside.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.12.12 Kjenner du til krav om døgnkvile og vekeskvile?

Kvart døgn må arbeidstakar få samanhengande pause (døgnkvil) på minimum 11 timar, og kvar veke må det vera ei vekekvil på 35 timar samanhengande. Når dei ulike tilsette har si arbeidstid og kviletid skal gå fram av arbeidsplana .

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

10.12.13

Er det eigna personalrom for dei tilsette på garden?

Avløysarar og andre som har eit arbeidstilhøve på garden, skal ha tilgang til toalett, vask, dusj og garderobe der ein kan byte klede. Dei skal også kunne tørke klede og fottøy, og dei skal ha tilgang til eit eigna rom der dei kan ete.

10.12.14

Har dei som arbeider på føretaket, tilgjenge til eit godt reinhalde sanitæranlegg nær der dei arbeider?

Tilgang til reine toalett og moglegheit for å vaske seg er viktig for hygienen til dei tilsette og for at produkta garden leverer, skal vere reine.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav
Logg av vask toalett	Informasjon

10.12.15

Er du kjend med dei særlege omsyna landbruket stiller under covid-19 pandemien, og har du lest Mattilsynet sin smittevernrettleiar for grøntproduksjon?

Samla råd, spesielt med omsyn til tilsette, karantene og andre relevante spørsmål, finn du på Mattilsynet si nettside. Du bør vera kjend med rettleiaren, den finn du ved å klikke på knappen "Krav".

§ Krav

Smittevern	Informasjon

10.12.16

Er standarden på innkvarteringa i samsvar med dei gjeldande krava?

Dersom du tilbyr bustad til dei tilsette, er det bestemte krav til bustandarden. *Arbeidsmiljølova* § 4-4(4) krev at innkvarteringa arbeidstakarane får tildelt, skal vere tilfredsstillande innreidd og vedlikehalden.

Arbeidstilsynet har utarbeidd dei følgjande retningslinjene for soverom som skal brukast av sommersesongarbeidarar i landbruket:

- Soverommet bør ha eit romvolum per person på minst 7,5 m^3.
- Det er lov med maksimalt 4 personar per soverom, i campingvogn maksimalt 2 personar.
- Soverom skal ha vindauge som kan opnast, og vindauget skal kunne brukast som rømmingsveg.
- Dersom det ikkje er anna opphaldsrom, skal soverommet vere stort nok til at det kan utstyrast med bord.
- Rommet skal ha stolar med rygg, seng m.m., noko som er nødvendig av omsyn til velferda til arbeidstakarane.
- Bebuarane skal ha tilgjenge til dusj, vaskerom, toalett osv.
- Buarealet skal ha tilstrekkeleg med rømmingsvegar, røykvarslarar og sløkkjeutstyr.

Desse retningslinjene er eit unntak frå hovudreglane, og dei gjeld for innkvartering i inntil 10 veker.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

10.12.17

Får arbeidstakarane opplæring på eit språk dei forstår?

Dersom du har utanlandske arbeidstakarar, er det særleg viktig at du forsikrar deg om at dei har fått opplæring, og har forstått henne, før dei byrjar arbeidet. Det kan vere vanskeleg å formidle kva som ligg i HMS, på grunn av språkvanskar og kulturskilnader. Arbeidstakarane skal få informasjon om sikkerheit på eit språk dei forstår.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.12.18

Har du risikovurdert arbeidsoppgåver og sett i verk tiltak der det er gravide arbeidstakarar?

Forskrift om utførelse av arbeid stiller bestemte krav når det gjeld å risikovurdere arbeidsmiljøet med tanke på faktorar som kan skade forplantinga. Dette gjeld både faktorar som kan skade forplantingsevna, og faktorar som kan påverke gravide, dei som nyleg har født, eller dei som ammar. Ei slik risikovurdering kan utførast i samarbeid med bedriftshelsetenesta.

§ Krav

Forskrift om utførelse av arbeid	Lovkrav

10.12.19

Har du løpande oversikt over kor mykje den enkelte arbeidstakaren arbeider?

Som arbeidsgjevar må du utarbeide ei oversikt som viser kor mykje den enkelte arbeidstakaren har arbeidd. Oversikta skal vere tilgjengeleg for Arbeidstilsynet og den som er tillitsvald for arbeidstakarane. Disse føresegnene er fastsette i *arbeidsmiljølova* § 10-7 *Oversikt over arbeidstiden*.

Det gjeld eigne reglar ved arbeid utover det som er normalen
I mange samanhengar vil det vere nødvendig å arbeide fleire timar enn det som er normalen. Arbeidstilsynet har regelverk og retningslinjer for korleis ein skal søkje om og rekne ut dette. Du finn informasjon om søknad og utrekning av arbeidstid på **arbeidstilsynet.no**.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

10.12.20

Kjenner du til omfanget av alminneleg arbeidstid?

Hovudregel: Den alminnelege arbeidstida må ikkje overstiga 9 timar i løpet av 24 timar og 40 timar i løpet av 7 dagar.

Meir omtale finn du på Arbeidstilsynet si nettside.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav
Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.12.21

Kjenner du til reglane for pausar?

Arbeidstakar har krav på minst ein pause dersom arbeidstida overstig 5,5 timar. Dersom

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt

dagleg arbeidstid er 8 timar eller meir skal pausane til saman vera minst ein halv time.

Dersom arbeidstakar ikkje kan forlate arbeidsplassen, eller det ikkje er stilt tilfredsstillande ete-/pausefasilitetar til disposisjon (kantine, e.l.), har arbeidstakar krav på løn i pausen.

Ved arbeidstid på meir enn 11 timar har ein krav på ein ny pause på minst ein halv time. Denne pausen reknast som ein del av arbeidstida.

10.13 BEREDSKAPSPLAN, ULYKKESHANDTERING, KRISEHJELP OG RAPPORTERING

10.13.1

Har garden ein oppdatert beredskapsplan lett tilgjengeleg for alle?

Ein beredskapsplan skal innehalde oversikt over kontaktinformasjon og tiltak som er aktuelle i ei krise, til dømes ved brann, personskadar eller andre uønskte hendingar.

Som ein del av beredskapsplanen skal det også lagast ein beredskapsplakat. Ein beredskapsplakat skal ha ei skisse over driftsbygningen(/-ane) og kvar i bygningen(/-ane) ein finn sikringsskåp, sløkkjeutstyr, rømmingsvegar, førstehjelpsutstyr m.m. Det er også ein fordel med opplysningar om straumkablar, vassleidningar, gassflasker og drivstofftankar, dersom desse er nedgravne. Plakaten bør ha oversikt over naudtelefonnummer (brann, politi og ambulanse), giftinformasjon og telefonnummer til handverkarar, avløysarar eller andre som kjenner drifta. Det bør vere ein plakat i kvar driftsbygning. Plakaten skal hengjast opp slik at han er synleg når ein opnar ytterdøra til bygget. Dette er mellom anna fordi han skal gje nødvendig informasjon så
raskt som råd til brann- og redningsarbeidarar som kjem for å hjelpe ved ei hending.

Du kan bestille beredskapsplakat frå Matmerk eller laste han ned frå **ksl.no**.

§ Krav

Beredskapsplan	Bransjekrav
Beredskapsplakat	Bransjekrav
Om beredskapsplan	Bransjekrav

10.13.2 Er det lett tilgjengeleg førstehjelpsutstyr på garden?

Førstehjelpsutstyr skal vere lett tilgjengeleg same kvar på garden ein arbeider. Traktorar og andre maskiner bør ha nødvendig førstehjelpsutstyr. Innhaldet bør dekkje dei skadane som kan oppstå i arbeidet som blir utført, til dømes svi- eller etseskadar på hud og auge, brannskadar og kutt- og sårskadar. Vatn og augeskyljeflaske skal vere ein del av førstehjelpsutstyret når ein bruker etsande stoff.

§ Krav

Arbeidsplassforskriften	Lovkrav

10.13.3 Er det førstehjelpskompetanse på garden?

Kunnskap om førstehjelp kan vere avgjerande dersom ulykka er ute. Sørg for at alle på garden har nødvendig førstehjelpskunnskap. Ved ulykker med kjemikalium er det informasjon i sikkerheitsdatabladet om førstehjelp for folk utan medisinsk kompetanse.

§ Krav

Arbeidstilsynet	Lovkrav

10.13.4 Har du ein plan for korleis du kan handtere eventuelle kriser eller produksjonsavvik på garden?

Krisehandtering kan innebere mange ulike tiltak. Det er viktig å ha ein plan for korleis ein skal handle i ulike situasjonar.

Det kan til dømes dreie seg om

- periodar etter personlege kriser
- brann
- sjukdom på buskapen
- feil på ei levert vare som medfører at du må trekkje tilbake vara og orientere mottakarar om kva som har skjedd
- bortfall av straum over lengre periodar

Norges Bondelag har gjennom prosjektet «Tryggere sammen» sett søkjelys på lokal beredskap og krisehandtering. Sjå introduksjonsfilmen på **tryggeresammen.no**.

Når du registrerer eller oppdaterer kjernejournalen din på **helsenorge.no** (spør eventuelt fastlege om hjelp til å oppdatere informasjonen), bør du samtidig registrere om du har ansvar for dyr.

§ Krav

Tryggere sammen	Bransjekrav

Svar		
Ja	Nei	Ikke aktuelt

10.13.5 Kjenner du til kva plikter du har når det gjeld rapportering av skadar og ulykker på garden?

Rettleiaren gjev ei god oversikt over pliktene du har som arbeidsgjevar.

Registrering av skadar, ulykker og sjukdommar
Som arbeidsgjevar skal du sørgje for å registrere alle personskadar som oppstår under arbeidet, og all sjukdom som truleg skuldast arbeidsmiljøet. Denne plikta gjeld også for dei som ikkje har tilsette.

Skjema for registrering av uønskte hendingar finn du hos Norsk Landbruksrådgiving HMS eller hos Arbeidstilsynet.

Melding om skade eller ulykke
Det er arbeidsgjevaren som har ansvaret for å melde frå om alvorlege ulykker og skadar til politiet og Arbeidstilsynet. Alvorlege ulykker er ulykker som fører til død, hovudskadar/hjernerystelse, brotskadar, indre skadar, tap av lekamsdelar, forgiftingar, forbrenningar, etseskadar, frostskadar og alle andre skadar som krev sjukehusinnlegging.

Får ein arbeidstakar ein skade som krev medisinsk behandling, eller som gjer at vedkomande blir arbeidsufør, må du melde frå til Nav. Du må sende meldinga snarast, og seinast innan 3 dagar. Er det ein avløysar som har skadd seg, må du varsle avløysarlaget straks slik at dei kan byrje oppfølginga si med ein gong. Kontrakten mellom deg og avløysarlaget vil vanlegvis regulere ansvaret for vidare oppfølging.

Dersom den skadde er ein person som arbeider ulønna (til dømes ein familiemedlem), er vedkomande dekt av forsikringa, ikkje gjennom NAV. Skadar på slike personar skal du difor melde direkte til forsikringsselskapet på eit eige meldeskjema. Dette får du hos selskapet ditt.

Melding av arbeidsrelatert sjukdom
I tillegg til at arbeidsgjevaren har plikt til å melde frå om skade eller ulykke, har legar plikt til å melde frå om alle sjukdommar som dei trur skuldast arbeidsmiljøet til pasienten. Dei som har mistanke om at ein sjukdom eller ei plage skuldast arbeidsmiljøet, bør informere legen om
dette.

Yrkesskadeforsikring
For at ein arbeidstakar skal få rett til yrkesskadedekning, må yrkesskaden meldast til Nav innan eitt år etter at skaden har oppstått.

Dersom den skadde har arbeidd for lønn, skal skaden meldast til Nav der den skadde bur. Meldinga skal gjevast på NAV-blankett 13-07.05. Blanketten får du på NAV-kontoret, eller du kan hente han på **nav.no**.

Du må oppsøkje lege så fort som råd etter at ein skade har oppstått. Dette er viktig også i forsikringssamanheng. Legejournalen er nemleg viktig dokumentasjon i saksbehandlinga

hos forsikringsselskapet. Dokumentasjon er viktig også med tanke på at det kan oppstå seinskadar.

Yrkesskadeforsikringa gjeld frå og med søknaden kjem til Nav, og ho har inga tilbakeverkande kraft.

Som bonde er du ikkje omfatta av yrkesskadeforsikringa, sidan du er sjølvstendig næringsdrivande. Du kan likevel teikne ei friviljug trygd for yrkesskade på det lokale Nav-kontoret.

Norsk Landbruksrådgiving HMS

Norsk Landbruksrådgiving HMS er bedriftshelsetenesta til bøndene og har som mål å bidra til å redusere skadar og yrkeslidingar i landbruket og med det sikre trivsel, kvalitet og lønnsemd i næringa. Dei viktigaste verkemidla i arbeidet er rådgjeving på garden, helsekontakt og HMS-kurs.

Norsk Landbruksrådgiving: telefon 90 20 33 17, e-post: nlr@nlr.no. Les meir på **hms.nlr.no**.

§ Krav

Arbeidsmiljøloven	Lovkrav

	Svar	
Ja	Nei	Ikke aktuelt